

חזקה במצוות-ירושת שררה

Week 3

רמב"ם מלאכים פ"א ה"ז
שו"ע או"ח נ"ג כ"ה, כ"ו
חתם סופר או"ח י"ב, י"ג
חתם סופר או"ח ר"ו
אגרות משה חו"מ ח"א ע"ז

לז"נ ר' שמואל-ל יוסף בן ר' מרדכי אהרן ע"ה

לז"נ שלום פנחס בן מרדכי א-ליעזר ע"ה

לז"נ ויצה בת ר' שמואל-ל זאב ע"ה
לז"נ לוי בן דוד שלמה
לז"נ שמואל-ל זאב בן לוי

A program funded solely by the Night Seder Bais Medrash
Please contact us for sponsorship opportunities

רמב"ם מלאכים פ"א ה"ז

לעולם. ומשיעשה במלאכה מאלו יום אחד נפסל:
ז' כשמעמיד המלך מושחין אותו בשמן המשחה. שנאמר
ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו.
ומאחר שמושחין המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם.
שהמלכות ירושה שנאמר למען יאריך ימים על ממלכתו
הוא ובניו בקרב ישראל. הניח בן קטן משמרין לו
המלוכה עד שיגדיל. כמו שעשה יהוידע ליואש. וכל
הקודם בנחלה קודם לירושת המלוכה. והבן הגדול קודם
לקטן ממנו. ולא המלכות בלבד אלא כל השררות
וכל המינוין שבישראל ירושה לבנו ולבן [בנו עד
עולם. והוא שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה
וביראה. היה ממלא ביראה אע"פ שאינו ממלא בחכמה
מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו. וכל מי שאין
בו יראת שמים אע"פ שחכמתו מרובה אין ממנין אותו
למינוי מן המינוין שבישראל. כיון שנמשח דוד זכה
בכתר מלכות. והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד
עולם. שנאמר כסאך יהיה נכון עד עולם. ולא זכה אלא
לכשרים שנאמר אם ישמרו בנך בריתי. אע"פ שלא
זכה אלא לכשרים לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם.
הקב"ה הבטיחו בכך שנאמר אם יעזבו בני תורת
ובמשפטי לא ילכון ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם
וחסדי לא אפיר מעמו: ה' נביא שהעמיד מלך משאר

שופטים (משנה תורה) מהדורה חדשה - עמוד מס 179 יד (שופטים) משה בן מימון (רמב"ם) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שו"ע או"ח נ"ג כ"ה, כ"ו

כה ז אין מסלקין חזן מאומנתו ד' [א"כ כח נמצא בו (ז) פסול : הנה ואין מסלקין אותו משום
(א) ריח בעלמא כגון שילא טלוי שם כח שנחפס טט (ב) הנכריה או שמער אדם לנל אס בלו עליו עדים בזה
וכיוצא בזה (ג) מעבירין אותו ושלית לבור שהוא שומע ונזקק לא יתפלל בגגדים (ד) הלואין ומעבירין ואם אינו רואה
ל להמניף בגדיו בשעת התפלה ולהתפלל מעבירין אותו. וש"ל המבגל פיו או שמתן לא (ה) בשירי הנכרים מוחץ בידו שלא
לעשות כן ואם אינו שומע מעבירין אותו [כל צדק קב"ה ע"ד] וש"ל שהזקין ורואה למנות בנן לסייעו למקדים אס"ל לב שאין
קול ד' בנו (ו) טרז בקולו (ז) אם ממלא מקומו בשאר דברים בנו קודם לכל אדם לנ ואין הצנור יטולק למחצת בידו :
[משונה רש"ל סי' ט'] :

כו ס קהל שנהגו למנות אנשים על צרכי העבור לזמן ובהגיע הזמן יצאו אלו ויכנסו אחרים
תחתיהם בין לחזן בין לקופה של צרקה בין לשאר מנויים הצריכין לעבור בין שנוטלין
עליהם שכר בין שאינם נוטלים אפי' לא קבעו להם זמן ו[סתמן כפירושן מאהר"ש שנהגו כך :

א (אוי"ח א עמוד מס 92 רמא) (שלחן ערוך) <הרגיל> - א או"ח א קארן, יוסף בן אפרים) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אחור, אך מ"מ לא אמנע טוב זה תורה לברר הדין על נכון בעזה"י כדי שלא להשיב פני כבודם ריקם:

הנה הרמב"ם פ"א ממלכים [ה"ז] שפתיו ברור מללו שהמלכים וכל מינויי ישראל המה בירושה מאבות לבניהם אחריהם, והוא מש"ס ערוך כתובות ק"ג ע"ב ויליף ליה מקרא ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור, ולכאורה צ"ע קצת מש"ס ריש ר"ה [ב' ע"ב] דאמרינן גבי מלכי ישראל מניסן מנינן לא צריכא דאימנו עליה מאדר ומלך בן מלך הוא וכו' יע"ש, משמע מהא דאפילו מלך בן מלך בעי מנין ואפילו מנין לא מהני לי' עד דקם בניסן, ואי ס"ד מלכות הוה בירושה וא"כ מכי מת אביו ירית לי' מלכותא ממילא ככל ירושה דממילא, וי"ל דלאו ירושה ממש כמלכי או"ה שהארץ להם ומורישים לבניהם יהי' חכם או טפש, ובמלכי ישראל אינו כן שהנחלה אינו שלו רק הכסא יגדיל, ואי ממלא מקום אבותיו וראוי לכך אז יורש אפילו איכא אחריני דעדיפא מיני' אבל אי אינו ממלא מקום אבותיו יבואו אחרים וישמשו תחתיו, ויעיין הגהת מיימוני פ"א ממלכים שם, וע"כ בעי מינוי למלך בן מלך והקמתו על כסא ממלכתו ומשו"ה אמרינן בש"ס ר"ה הנ"ל דלא מנינן לי' מאדר מיד דבעי בדיקה אי ראוי והגון למלכות או לא, ומ"מ אי ממלא מקום אבותיו לא הוה כפנים חדשות ממש אלא כירושה:

ובזה כתבתי בגליון ש"ס שלי בסוטה מ"א ע"ב בתוס' ד"ה אותו, במה שנתקשה הרב בס' באר שבע ובמעין חכמה איך הומלך רחבעם בן שלמה ולא היתה אמו מישראל שהיתה נעמה העמונית ואפילו נתגיירה בצדק מ"מ הא בעי' ממובחר שבאחיק. והיה נלע"ד דוקא תחלת השימה נצטוינו שיהי' ממובחר שבאחיק והיינו שום תשים עליך מלך מקרב אחיק, וע"ד משל אנחנו שמנו עלינו דוד מלך ישראל ממובחר שבאחיק ואין בו דופי ושוב זכה הוא וכל בניו אחריו עד סוף הדורות ובלבד שימלאו מקום אבותיהם, ושוב אע"ג שאותו הבן אינו ממובחר שבאחיק שאין אמו מישראל לא מצינו שהוזהר הוא שלא לשמש בכתר מלכות אך עלינו האזהרה שלא נשימהו עלינו והרי לא שמנוהו כי ירושה היא לו משימה הראשונה והבן זה:

ובספ"ק דמגלה [י"ג ע"ב] אמרינן כשפוסקין גדולה לאדם פוסקין לו ולזרעו אחריו עד סוף כל הדורות שנאמר ויושיבם לנצח ויגבהו, ואם מגביה

ידליקוהו ושכר ירדפהו ואינו מתפלל בעשרה ועבר על חדר"ג ושינה שמו לישא אשה על אשתו, וכל מן דין ובר מן דין פסול הוא ואם עלה יורידוהו מהתמנויות ואין דן דינו למזור עד שילך למרחקים במקום שאין מכירין ולא ישתמש בשמוש החזנות כלל וישוב בתשובה שלימה לשם שמים ימים ושנים ושב ורפא לו:

הנלע"ד כתבתי לכבוד ה' ותורתו דין אמת לאמתו. הכ"ד:

משה"ק סופר

תשובה יב

שיל"ת, פזינג עש"ק ב' מנחם ק"פ לפ"ק. שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג המופלג ומפורסם כגן הדסים ערוגות הבשמים כקש"ת מו"ה צבי אביגדור נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מונקאטש יע"א, וחד דעימי' האי מרבנן תלמידי המופלא החרוץ בעל פיפיות כש"ת מו"ה יוסף זלמן נ"י:

יקרתם שלחו לי לכאן מפ"ב במקום שאני משעשע פה לשאוב אויר טוב, וקוצר תוכן מבוקשם היות בגליל פלוני הרב מופלא פלוני רוצה לישב על כסא הרבנות להיותו ממלא מקום אבותיו הרב הגאון זצ"ל שהיה רב בגליל והבן ראוי לאותו איצטלא, ואמנם נגיד אחד מנגדו לבלתי הושיבו על כסא אבותיו ובא הדבר בפלילים, ופר"מ היותם סמוכים לאותו הגליל יצאו בנושק לישע הבן הרב הנ"ל להחזיקו בירושת אבותיו, וכפי מכתב פר"מ יצאה הפקודה משרי הגליל שהדבר תלוי בדעתי אם אסכים שעפ"י דתה"ק הבן יורש כסא אביו אזי כה יהיה וכה יקום, ורמזו לי פר"מ כי הדין פשוט בש"ס כתובות וברמב"ם דהדין עם הבן הרב הנ"ל:

והנה מהראוי שלא להשיב כלל עד שאדע דברי שכנגדו החלוק מאיזה טעם וריב לא אדע איך אחקרהו ואולי אם אשמע טענת זה שכנגדו יהי' הדין עמו, ובשגם לא נשאלתי אפילו מבעלי דברים עצמם היינו אנשי הגליל העומדים על ימין הרב כי פר"מ שהם מגליל אחר ומיחזי כמתעברים על ריב לא להם, ובשגם אם יצאה הפקודה מהשרים דרכם לשלוח פקודתם לשרי גליל שלנו שישאלו את פי וכיון שלא באה הפקודה כנ"ל היה ראוי להשיב ידי

עצמו הקב"ה משפילו שנאמר ואם אסורים בזיקים וילכדו בחבלי עוני, ולכאורה קשה מה צריך לילפותא שהקב"ה פוסק לו גדולה ולזרעו אחריו תיפוק ליה דינא הכי שבניו יורשים גדולתו, וי"ל שפוסקים משמים שיזכו לבנים ממלאים מקום אבותיהם ויורישו בדין, וכשמגביהים עצמם הקב"ה מעניש אותם שלא ימלאו בניהם מקום אבותם, ובזה נתברך מלכנו דהע"ה שלא תפסוק המלכות לעולם מבניו שלעולם ימצאו בבניו ממלאים מקום אבותיהם ולא תפסוק לעולם וזה הוא יתור שאת למלכי ב"ד משארי מלכי ישראל:

ובזה יובנו דברי ש"ס פ"ק דע"ז יו"ד ע"א על פסוק קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאוד שאין ממנין מלך בן מלך, פי' כי כן מצינו בפ' שמנה מלכים שמלכו בארץ אדום שלא היה א' מהם מלך בן מלך, ולכאורה יש לדקדק שאמר קטן נתתיך בגוים על דבר שאינו בעצם אלא בהסכמה והם הסכימו ביניהם כך ולא שייך לומר על זה קטן נתתיך בגוים, אבל האמת כי הארמיים הסכימו כך ביניהם לכבוד ולתועלת שלא יעמוד בן מלך והוא טפש ואין ראוי למלוכה ויהי' יורש המלכות מאבותיו ולא יאתה לו מלוכה, ע"כ הסכימו דעתם שלא למנות מלך אא"כ ראוי למלכות, וזה הוא קרוב לדת תורה וראוי ונכון, אך להיותם בזוי מאוד לא זכו מעולם שיהי' בן מלך ראוי למלכות כי להיותו נתגדל כמלך בתאות לבו לא למד חכמה וטכסיסי מלך, וההיפוך במלכות ב"ד שכל בניו ראויים למלכות וכנ"ל:

ומה שצל"ע לשון רשב"א בתשובה סס"י שייך וז"ל, ועוד שאפילו לא היה האב יכול לעמוד בשמושו אם הבן ראוי לכך וכו' שורת הדין שיהי' הוא קודם לכל אדם כי לפי מה שאני רואה ממנהג אותן המקומות הבנים מתמנים מדעת הציבור חזנים תחת אבותיהם וכו', וכלל גדול אמרו ז"ל בכל עניני המנויין שאם היה הבן ראוי הוא קודם לכל אדם ואפילו כהן גדול אם היה בנו ראוי וכו' הבן קודם שנאמר והכהן המשיח תחתיו מבניו וכו' עכ"ל, ולשון זה צ"ע מ"ט תלי' זה במנהגא כיון שדין תורה כך הוא, ותו מ"ט תליא בדעת הציבור כיון שכופין אותם ע"כ למנות הבן תחת אביו שממלא מקומו, ותו מאי אפילו כהן גדול דקאמר מאי רבותי' דכהן הגדול בענין זה:

והנלע"ד בענין זה על פי מה שצל"ע בש"ס יומא ע"ב ע"ב מצריך קרא לכהן גדול שבנו

קם תחתיו, וקשה הא למה לי קרא הא בספרי דרשנין מדכתיב במלך בקרב כל ישראל לרבות כל המינויים בישראל וכמ"ש רמב"ם פ"א ממלכים וא"כ למה לי קרא מיוחד לכה"ג, ותו דאמרנין דמשיח מלחמה אין בנו קם תחתיו מדכתיב אשר יבוא אל אהל מועד וכן פסק רמב"ם בהלכות כלי מקדש פ"ד [הל' כ"א] ע"ש, וקשה מי גרע משארי מינויי ישראל, אע"כ מוכח מזה דלא נאמר דבר זה אלא במלך וכדומה לו ככל אותן המנויין דפרט הירושלמי דמייתי תוס' דסוטה מ"א ע"ב ד"ה אותו וכו' שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי הדיינין ומכין ברצועות, אבל כל מינויי קדושה אינן בכלל זה, ומשום"ה בעי כהן גדול קרא יתירה לרבות וחוזר וממעט משוח מלחמה ומכ"ש כל שארי מינויי קדושה, וע"כ כ' הרשב"א דמינויי חזן הכנסת תלוי במנהגא שיש מקומות הנהיגו חזן של מקדש מעט ככהן הגדול בבהמ"ק וכמו שאנו נוהגים סלסול בבהכ"נ מדרבנן בכל דברים הנוהגים במקדש מן התורה כמבואר בהגה' ש"ע א"ח סי' קנ"ג ובמג"א שם סס"ק מ"ו יע"ש ה"נ דכוותיה, והיינו דכתב רשב"א אפילו כה"ג שהוא מינוי של קודש טפי אפילו הכי ממנים בנו תחתיו מכ"ש חזן שנראה קצת כשליח קהל לענין שארי [דברים] ג"כ:

והיינו דכתב רשד"ם בתשובה סי' פ"ה ומייתי לי' מג"א סס"י נ"ג (ונרשם בטעות שם) דהרשב"א מודה בכל מינוי התורה והוראה ורבנות שאינו בירושה ומייתי לי' מש"ס יומא דשלשה כתרים הם כתר מלכות וכהונה מורישים לבניהם אבל כתר תורה הפקר הוא יע"ש, וקשה עכ"פ מנ"ל מקרא להפקיר כתר תורה הא כתיב בקרב כל ישראל לרבות כל מינויי ישראל, אע"כ מדאיצטריך בכה"ג קרא יתירה ומדמעטינן נמי משוח מלחמה ש"מ דוקא מינוי של שלטונים אבל של קדושה והוראת התורה אינה בירושה לבניהם כלל, וכן פשיטא ליה להרמ"ע בעשרה מאמרות דמייתי מג"א שם לפסק הלכה ושפתיו ברור מללו, דמעולם לא הורישו כתר תורה לבניהם אלא מהלל ואילך ולא משום כתר תורה אלא להיות המלכות שבישראל מלכות הורדוס עבדא בישא ראו חז"ל להשלים כתר המלכות ע"י נשיאי התורה שהיו אז מזרע דהע"ה והורישו כתרם לבניהם מטעם שלטונות מלוכה לא מטעם התורה וההוראה יע"ש במתק לשונו, וראיתו ברורה ממה דאמר רבי לר' חייא בהוריות [י"א ע"ב] מה אני בשעיר והשיב לו הרי צרתך בבבל היינו ריש גלותא ש"מ דמטעם

מלכות היתה נשיאותם. ובדבריו הבנתי היטב דברי צוואות רבי [כתובות ק"ג ע"ב] אע"ג ששמעון בני חכם גמליאל בני נשיא, משום דמילא מקום אבותיו ביראת חטא טפי מר' שמעון, וצריכא רבא דהוה סד"א דמשום כתר תורה ירש כסא אביו ואז בודאי חכם עדיף ממי שאינו חכם כ"כ אע"ג דירא שמים טפי ובלבד שיהיה גם החכם צדיק וירא שמים וא"כ היה הנשיאות ראוי לר"ש, קמ"ל רבי דמטעם רבנות התורה איננו בירושה כלל רק מטעם מלכות וא"כ פשוט דלענין מלכות ירא שמים עדיף כדכתיב בפרשת המלך לבלתי סור ממצות ה' אלקיו ימין ושמאל. ואפשר היינו דקאמר ללוי צריכא לדידך ולמטלעתך, פ"י אי הוה ס"ד דנשיאות מטעם כתר תורה אפשר שחכמים כמו לוי יעוררו מדנים שהם קודמים במעלה וכאשר באמת לוי לא עייל בי מדרשא כל ימי ר' אפס וכשעלה ר' חנינא בראש ירד לו לוי לבבל, וא"כ אי היה הנשיאות נמי מטעם כתר תורה אפשר שהוא יערער, ע"כ הועילה צוואתו של רבי להורות נתן דמטעם כתר מלוכה היא וביראת שמים תלי ואין עורר וטוען:

ואגב אומר מאי דאמר בלשון גנאי לך ולמטלעתך, מלתא אגב אורחיה דבלאו הכי נמי איננו ראוי לנשיאות ולהיות ראש הסנהדרין דבעל מום פסול דיליף ל"י במס' סנהדרין ל"ן ע"ב מדכתיב כולך יפה רעיתי ומום אין בך ומאתך ילפינן מיוחס, ודברי תוס' שם שכ' דלמא מאתך נמי למעוטי בעל מום כדאיתא בסוטה י"ב ע"ב עשיתו למרע"ה בעל מום, הנה לולי דבריהם הייתי אומר דש"ס דהתם אדסנהדרין סמך, דמ"ש רש"י שם דמשה היה לוי ונפסל בקול כבר תמה רמב"ן בתורה ועיין רא"ם פ' שמות דהרי בלא"ה היה בן שמנים שנה ולוי נפסל בשנים, ואע"כ נ"ל דסנהדרין נפסלין בכל מיני מומין בין הפוסלים בכהנים בין הפוסלים בלויים וכיון שמרע"ה היה ראש סנהדרין בודאי לא היה לו מום בקולו, ואע"ג דהיה ערל שפתיים כבר כ' שאין זה מום מפני שע"י נס נעשה בו וליכא משחתם בהם מום במ אבל בקול היה נפסל ושפיר הקשה ר' נחמיה לר' יהודה. ואפשר ר' יהודה ס"ל על פי המדרש שהיה קולו של מרע"ה הולך וסובב כל ארץ מצרים באומרו ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל ואמר עד כאן כת א' ועד כאן כת ב' וכו' עיין מכילתא פ' בא, וגם בלא"ה השמיע קולו בכל מחנה ישראל וג' פרסה על ג' פרסה ורמז לו זה בתחלת יצירתו שיהי קולו כנער ואין זה מום אבל דכ"ע

מיהת דמום פוסל בסנהדרין. ולפע"ד היינו נמי פלפולו של ר"ש בר רבי עם ר"ח במס' מגילה כ"ד ע"ב אלמלא לוי אתה פסול אתה מן הדוכן ר"ל ואינך ראוי לירש הנשיאות, והשיב לו רבי דלימא ל"י כשאתה מגיע לוחכתי לה' וכו' כלומר שהוא אינו ראוי להוראה ולסמיכה כלל כבסנהדרין ה' ע"ב ובפירש"י שם ד"ה נוטל רשות מרבו וכו' ע"ש:

ולפ"ז הא דלא אמרינן בכתובות דמשו"ה ר' גמליאל נשיא משום דר"ש עבי קלי', משום דלמסקנא קיי"ל כר' יהודה דמרע"ה היה קולו כנער ואפ"ה לא מיפסל, אע"ג דהתם משום כבוד שמים היה וניסא איתעביד מ"מ משום כבודו של מרע"ה לא יופסל דיין בקול דדיו שיהי' כרבו מרע"ה, ועוד הא עמך כתיב בדומה לך והרי הוא בדומה לו, ולפ"ז מוכח מסתמא דתלמודא דהלכה כר' יהודה דקולו כנער וכפירש"י בחומש פרשת שמות, והרמב"ן טען עליו דהא ר' נחמ"י הקשה עליו עשיתו למרע"ה בעל מום ולהנ"ל מיושב, נמצא על כל פנים בעל מום פסול והיינו דרמז ליה ללוי לך ולמטלעתך:

נחזור להנ"ל דנשיאים מהלל ואילך נהגו בעצמם דין מלך משום מלכי הורדוס דלא היו מולכים ברשות התורה, ובזה יש להצדיק דברי חכמי ישראל שאמרו לאגריפס אחינו אתה בסוטה מ"א ע"ב הנ"ל שלא הורו הוראת שקר ח"ו, כי היות מלכנו האמתי בראשם נשיא מדבית הלל ולא חשבו לזה אגריפס אלא לממונה בעלמא ולזה כשר כל שאמו מישראל ולא בעי ממובחר שבאחיך כמ"ש תוספות שם, ומ"מ הואיל ובלשון חנופה אמרוהו נענשו אבל שקר לא הורו ח"ו, ע"י תוס' כתובות י"ז ע"א ד"ה מלך וכו':

עוד לאלוה מילין דצריכא לומר דאע"ג דלענין להוריש כתרם לבניהם אין למדין שררות התורה מפרשתו של מלך, היינו מדאצטריך קרא בכה"ג ומדמעטינן משווח מלחמה אבל לענין שאר מילי ילפינן שפיר מפרשתו של מלך דלענין שיהי' מקרב אחיך וכדומה ילפינן מהתם וכדמוכח מ"ש תוס' יבמות ק"ב ע"א [ד"ה לענין] ובכתובות פ' (אלו נערו) [נערה שנתפתה מ"ד ע"ב ד"ה ואימא] ועוד דעדיף מיני' דלשאר מינויים אי היה תחלת השימתו ממובחר שבאחיך שוב מוריש גדולתו לבניו אפילו לא יהי' אמו מישראל כמו שהוכחתי מרחבעם בן שלמה, משא"כ ברבנות התורה כל שימה ושימה

תחלתו הוא שהרי איננו בירושה כלל ולעולם בעי' שיהי' מישראל:

היוצא לנו מזה לענין ולנידון שלפנינו אי אין רוב הציבור מסכימים עליו להיות להם לרב ותופס ישיבה וכדומה אין לו להשתרר עליהם מטעם נחלת אבותיו כלל, ומ"ש הרמ"א ביו"ד סס"י רמ"ה בניו קודמים נמי אהחזיק עצמו בשורה [קאי] אבל לא אהוראה ורבנות, אך אי הציבור הסכימו עליו אפילו יהיה טעמם משום שרוצים לעשות נחת רוח לרבם זצ"ל ומשום דאית לי זכות אבות פשיטא דזה המנגדו שלא כדין עושה ומצער הציבור ועתיד ליתן את הדין, ואפילו יהיה גדול הרבה ממנו מ"מ הלא ר"ע ור' יהושע היו גדולים מראב"ע ואפ"ה מנוהו לראב"ע נשיא מפני שר"ע לא היה לו זכות אבות ור' יהושע היה בר פלוגתא דר"ג, ש"מ כיון דראב"ע היה ראוי להיות נשיא על כל ישראל זולת איזה חכמים שהיו גדולים ממנו בתורה ומיהו בשארי מילי היה הוא עדיף מינייהו אין ראוי שיפסידו כל ישראל מפני ב' וג' אלו, וה"נ בכל עיר ועיר אין החיוב שיהיה הממונה פרנס על הציבור גדול מכל לומדי העיר דוקא כי לפעמים הוא מרוצה לציבור ולא החכמים האלו אעפ"י שהם גדולים מזה בתורה, כיון שעכ"פ לכל הציבור ראוי זה להיות מנהיג לא יפסידו הם עבור ב' לומדים אלו, ואי ח"ו עבדי שלא כדין ודתה"ק להביא הדבר בפלילים ענשם חרוץ ולא אקוה זה ח"ו, וה' ישפוט שלומנו, וירימ קרן לעמו, ויהי עלינו נועמו:

הכ"ד א"נ:

משה"ק סופר מפפד"מ

ובעת רואה אני ראיי' אחרונה גדולה מכולן והוא דאיתא במדרש פ' פנחס א) ע"פ יפקוד אלקי הרוחות וכו' שהיה משה סבור שבני יורשים מקומו ונוטלים שררתו וכו' אמר לו הקב"ה לא כמו שאתה סבור וכו' הרבה שרתך יהושע והרבה חלק לך כבוד והוא פורס את מחצלאות וכו' נוצר תאנה יאכל פריה וכו' עכ"ל מדרש יע"ש, והנה מרע"ה בעצמו אמר אשר יצא לפנייהם ואשר יבוא לפנייהם ואשר יכול לעמוד נגד רוח כל אחד ואחד כמבואר במדרש ואילו לא היה יודע בבניו כל אלו המדות לא היה מבקש להם גדולה שהיה סותר א"ע בתפלתו, אע"כ היו הבנים ראויים לכך והקב"ה לא אמר שיהושע

יותר הגון לכך אלא שסידר הספסלים ואת המחצלאות, וקשה הא כתיב תחתיו מבניו אע"כ בכתר תורה לא נאמר זה, אבל אלעזר ירש גדולתו של אהרן דבכה"ג המצוה תחתיו מבניו ולא ברבנות וזה ראוי ברורה לפע"ד, ובתשו' רמ"א דפוס אמשטרדם נדפס בסוף תשו' א' מרב א' נקרא מו"ה שאול ונעלמה ממנו כל הנ"ל במ"כ:

תשובה יג

שיל"ת, פ"ב יום ה' ב' אדר תק"צ לפ"ק. שלום וכ"ט ל"נ הרב הגאון הגדול מופת הדור זקן ויושב בישיבה רמה, אלומתו נצבה וגם קמה, נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה פלוני אב"ד ור"מ דק"ק פלוני יע"א:

יקרתו הגיעני ותוכן מבוקשו ז"ל במכתבו היקר ליתן לו יקר סהדותא שבנידון רבנות דמדינה שעפ"י הד"ת ראוי שימלא בן מקום אביו, וסיים שאשלח אותו מכתב סהדותא לידו הגדולה והנשאה, תמהני על חכם גדול שכמותו י"ב יבקש דבר שאינו ראוי והגון כי אם בא' משלש אלה יעשה, או שגדולי מדינת מעהרין ורבניהם ישאלו ממני בתורת שו"ת ואשיב להם דעתי בהוראה זו, וזה כמעט נמנע כי חלילה שיצטרך עלמא לדידי ולמטלעתי ואולי שאפילו בהמונם גדולים וטובים ממני אדם מועט לעולם, ועכ"פ אם אולי יהיה אז ראוי להשיב האמת, שנית או אם ממקום גבוה מקום מושב שרי מלוכה ישאלוני על ככה ואשיב דבר ברור אשר גם זה נמנע מטעם הנ"ל, ועוד למה ישאלו היושבים על מדין בבעמישע קאנצליי לרבני הגר, והשלישי שהיה אפשרי אם הרב נ"י ישיג לו פסק ממקום גבוה שישתדל לו סהדותא משום מורה שד"ת נותן שהוא קודם ואז יש לו רשות לשאול ולקבל עדות ממי שירצה וישר בעיניו, ואז כשאראה הפקידה כזו אוכל לכתוב בראשית סהדותי יען ראיתי פסק האדונים כך וכך ע"כ הריני להגיד לאדם ישרו ואמתו למען לא יאמרו הבריות עלי מתעבר על ריב לא לו ומוסר חרף ביד שכנגדינו להרוס מצבינו ומה לי ולהם:

ע"ב דברתי מדרך מוסר וד"א, אמנם הנוגע מזה לדינא קושטא קאמינא כי עד היום הזה כבר

ואחתום בברכה מרובה כנפשו היקרה ונפש אוהב
נאמן:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה יד

שיל"ת, פ"ב כאור בקר ליום ד' מו"ב אדר תקצ"ח
לפ"ק.

שלום וכ"ט לה"ה הרב הדיין המופלג המפואר כבוד
מו"ה וואלף ב"ה דיין דק"ק ס"ה יע"א:

גי"ה הגיעני נידון מי שמתו אבותיו בכ"ט אדר
ראשון לדעתו ינהג יא"צ בכ"ט שבט, וחולקים
עליו ומביאים רא"י מבר מצוה בש"ע א"ח סי' נ"ה,
ומעלתו כתב דאין לדמות יא"צ לבר מצוה דכיון
דכלו להמת יב"ח נגמר דינו וממילא היא"צ ביום
שכלו יב"ח, הנה בדין זה הלכו נימושות ועכ"פ לא
אמנע מלבאר מה שצריך ביאור בעזה"י ולעמוד על
דברי רבותינו ודעת קדושים אמצא יעזרני ה' ויעמידני
על האמת:

פ"ק דר"ה ט"ו ע"א בעי מיניה ר' יוחנן מר' ינאי
אתרוג ר"ה שלו אימת, אמר ליה שבט,
שבט דחדשים, פירש"י של לבנה, או דתקופה,
פירש"י סוף שלשים של תקופת טבת נכנס שבט
של חמה, ופשיט ל"י דחדשים, שוב בעי' מיני' היתה
שנה מעוברת מהו, פירש"י אימת ר"ה שלו שבט
הסמוך לטבת או אדר הראשון שהוא במקום שבט,
ופשיט הלך אחר רוב השנים, פירש"י מי ששמו
שבט, וכ' תוס', דחדשים אע"ג שבישול התבואה
הולך אחר החמה דכתיב ממגד תבואות שמש הכי
נמי כתיב ממגד גרש ירחים וגם ישראלים מונין
ללבנה עכ"ל, ולכאורה קושיתם קושי' עצומה דהרי
לעיל י"ד ע"א אמרינן שבט ר"ה לאילנות הואיל
ועבר רוב גשמי שנה, פירש"י ועלה שרף באילנות
ונמצאו הפירות חונטין מעתה, ועפירש"י עוד שם
ד"ה מאי קאמר וכו' ע"ש, וידוע ממגד תבואות שמש
קאי על פירות האילן וגרש ירחים קאי אפירות הארץ
כגון קשואים ואבטיחים כפירש"י בחומש, וא"כ
חניטת פירות האילן אין להם א בלבנה ומאי תירצו
ה"ג כתיב גרש ירחים ומה יתן ויוסיף מה שישראל
מונין ללבנה וכי מפני זה ישתנה שרף האילנות, וגם

באו לפני איזה מעשים בענין כזה והוריתי הלכה
למעשה שאין קדימה לבן אם יש אחר טוב ממנו
וכ"ש שהציבור חפצים באחר, והאמנם הרמ"א ב"ד
סס"י רמ"ה העתיק דברי הרמב"ם בהל' מלכים
ומשמע שעכ"פ אם אין מנהג או אין ציבור חפצים
דוקא באחר יש קדימה לבנו גם לרבנות, אך המג"א
סס"י נ"ג מייתי תשו' רשד"ם (והוא בס"י פ"ה שם
ובסוף התשו' ע"ש) וגם דברי הרמ"ע דכל זה בשארי
התמנויות אבל במינוי רבנות של תורה הפקר הוא
כדאיתא ביומא [ע"ב ע"ב], ואפילו משות מלחמה
אינו מוריש מינויו לבנו ולכה"ג אצטריך קרא ולא
ילפינן ממלך מינוי קדושה ממינוי מלכות ושארי
פקידות דמייתי תוס' סוטה מ"א ע"ב, ובעשרה
מאמרות כתב אנשי בית שני ראו שניטל המלכות
מבני דהע"ה לגמרי על כן הנהיגו מהלל ואילך
למנות נשיא תורה מזרע דהע"ה לקיים לא יסור
שבט מיהודה ומשו"ה היה להם מן אז והלאה
בירושה מטעם מלכות לא מטעם תורה, וכבר הארכתי
בזה בתשובה והעליתי כן להלכה, שוב מצאתי בס'
גנת ורדים חי"ד סס"י ז' ח' פלוגתא בזה:

ואמנם היום חזרתי ועיינתי בזה לקיים דברי הרמ"א
ס"י רמ"ה, דודאי נשיא התורה בזמן חז"ל
היה כעין מינוי קדושה לבד לא שירות וזה איננו
בירושה, אך עכשיו הוא כמשועבד לקהל לעשות
צרכיהם בשכר ולא גרע מש"ץ ואטו מפני שהוא
ג"כ שר בתורה מגרע גרע, הרי קמן דמהלל ואילך
אע"פ שהיה נשיא תורה מ"מ כיון דפתח בהו ג"כ
זכר למלכות ב"ד ירשו בניהם ה"ג דכוותיה, וב"ה
שזכיתי להפך בזכותי דת"ח ובניהם אחריהם:

אך מ"מ בענין רבנות דמדינה שעיקרו שיהי' גדול
מכל רבני המדינה ושישאלו ממנו ועל פיו יצאו
ויבואו, ואם איננו גדול מהם בודאי לא יועיל ירושת
אבותיו ואי גדול מכולם אזי אפילו איכא בעלמא
גדול מזה מ"מ זכות אבותיו יעמדו לו להקדימו,
אבל אי איכא במדינה גדולים ממנו אי אפשר לומר
שיש לו קדימה, וא"כ אפילו אחר שיתפרסם לי כן
שהוא זה גדול מכולם אם אכתוב כן אפילו יהיה
אמת מ"מ אני כמטיל קוצים בעיני הרבה רבנים,
ע"כ לכשיגיע הדבר לכלל זה צריך מיתון והתחכמות
והזמן יגיד לטובה:

(א) אולי צ"ל: איז להם ענין בלבנה.

חתם סופר או"ח ר"ו

חת"ס

שו"ת האו"ח סימן רו

סופר

שעה

תשובה רו

בש"ע א"ח סי' נ"ג סעיף כ"ד מבואר דלקבל רב מופלג קודם לקבלת שליח צבור, ומבואר בש"ע ח"מ רס"י קס"ג דכופין ציבור זה את זה לשכור חזן א"כ מכ"ש רב מרביץ תורה, ועיין מג"א סי' נ"ג ס"ק כ' דבזה"ז ממנים אנשים ידועים לפקח בצרכי ציבור ובקבלת רב וכדומה אזי אין יחיד יכול לעכב בקבלת הרב, אבל אם המנהג שאין אנשים ידועים ממונים על ככה אלא שואלים דעת כל בני הקהלה, אזי יחיד יכול לעכב לומר שאינו רוצה בזה אלא באחר, אבל לומר שאינו רוצה רב כלל לאו כל כמיני' ע"ש, ומבואר ברשד"ם ח"ד סי' מ' דוקא כשהאחר ת"ח וצדיק, אבל לא אם היחידים בהפקיאר ניחא להו ומקלם יגיד להם ע"ש:

ובינן שבני עיר כופין זה את זה לקבל רב ממילא כולם צריכים ליתן לזה לפי ערכם ושומת הקהל עליהם, ואין אחד יכול לומר אני איני צריך לרב ולשום הוראה, זה אינו טענה מ"מ צריך לישא בעול עם הציבור, דומה למ"ש רמ"א בח"מ סי' קס"ג סוף סעיף ג' לענין מקוה ובית חתנות ע"ש: **והאמת** הדעת נותן שלא יקבלו שום ציבור עליהם שום רב אם אין לו התרה [מרב] מפורסם, אבל אי אירע שיושב על כסא הוראה בלי כתב התרה והוא מופלג בתורה והוראה אין כתב התרה מעכב בהוראתו כמבואר בש"ע ח"מ סי' כ"ה ובסמ"ע סק"ט שם. אך כל זה בשארי הוראות, אבל לסדר גיטין אסור אם אינו נסמך לכך, עיין רמ"א י"ד סי' רמ"ב וש"ך שם ס"ק כ"ב, ומוסמך למורנו, היינו רשות להורות, עיין מהרי"ל:

נוהגין ברוב תפוצות ישראל לכתוב שטר הרבנות על זמן, יש על ג' שנים ויש על חמשה שנים, ומ"מ מעולם לא נשמע שאחר כלות הזמן ההוא יצא נקי מרבנותיו. וטעם המנהג הוא עפ"י מ"ש בש"ע ח"מ סי' של"ג ס"ג שאסור לפועל ומלמד לשכור עצמו יותר מג' שנים דא"כ יצא מכלל שכיר ונכנס לכלל עבד ואסור למכור עצמו בעבד עברי ע"ש, והנה זמן ג' שנים לשכיר נפקא להו מקרא בישע"י [ט"ז - י"ד] שלש שנים כשני שכיר, משמע דסתם שני שכיר הם ג' שנים (שם ג'), ובתורה כתיב [דברים ט"ז - י"ח] בעבד עברי כי משנה שכר שכיר עבדך זה שנים היינו פעמיים כשני שכיר וכנ"ל, ולפירוש זה אסור להשכיר עצמו ביותר משלש שנים, חתם סופר >שו"ת. מהדורה חדשה< עמוד מס 388 א או"ח סופר, משה בן שמואל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אך רש"י בחומש עפ"י ספרי פירש משנה שכר שכיר שעבד עברי עובד ביום ובלילה דמוסר לו שפחה כנענית, וגם חתם בישע"י בפסוק שלש שנים כשני שכיר פירש ג"כ פירוש אחר ע"ש, א"כ אינו מוכח לאסור יותר מג' שנים רק שלא יהיה מושכר לשלש שנים וע"כ יש כותבין שטר הרבנות על שלש שנים ויש על חמש שנים אבל סתם אין כותבין:

וברמ"א י"ד סס"י רמ"ה בשם הכל בו, שאין לסלק שום רב חוץ אם המנהג בעיר להחליף ההתמניות א"כ גם הרב כשעבר זמנו יחליפנו וימירנו באחר, וצ"ע הא מבואר לעיל כל הרבנים מקבלים אותם על זמן ידוע וא"כ לעולם בעבור הזמן יחליפנו באחר ואין כתב זה תלוי במנהג. והאמת דין זה נובע מס' כלבו, והמעין שם יראה התם מיירי בקהלה שיש בה כמה הראויים לש"ץ או לרב ואינם נוטלים פרס אלא מכבדים לזה שיהיה ש"ץ או רב לזמן, אח"כ יתכבד אחר מהקהלה בכבוד זה כמו שנהגו עתה בהתמניות קרו"ט, אמנם הרמ"א מיירי נמי ממקבלי פרס ונשכרים להקהל א"כ ע"כ נשכרים רק לזמן או לג' שנים או לה', וא"כ מה שכתב דתליא במנהגא צ"ע לכאורה:

ועכצ"ל נהי דכותבין זמן בשטר הרבנות, היינו לטובת הרב המשכיר שיהיה יכול לחזור בו אחרי כלות הזמן ואינו כעבד עברי, אבל הקהל אין בידם לחזור אפילו ככלות הזמן אלא במקום שנהגו ועל כן כתב רמ"א דתליא במנהג. ולא נשמע ולא נראה מעולם במדינות הללו שהסירו הרב והורידוהו מכסא רבנות שלו וכן לא יעשה שהרי אפילו אב בית דין שסרח אין מעבירין אותו ואין מגדין אותו עיין ש"ע י"ד סי' של"ד סעיף מ"ב והוא מתקנת אושא שבירושלמי, ומביאו בהג"א פרק אלו מגלחין [סי' ט"ז] ושם מבואר דאין מעבירין אותו ע"ש:

משה"ק סופר מפפ"מ

תשובה רו

שיל"ת, פ"ב באור בוקר ליום א' י"ד אלול תקצ"ד לפ"ק. שלום וכ"ט ל"ג הרב המאה"ג המיוחס ומהולל מאוד חרוץ ושגון כש"ת מ"ה אלעזר סג"ל נ"י רב אב"ד בויען:

נידון אתרוגים הבאים מאיים חדשים אשר לא הורגלו להביא משם, אם יש לסמוך אבדיקת משה בן שמואל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אגרות משה חו"מ ח"א ע"ז

סימן עז

בדבר סלוק מורה ומלמד

ט' תמוז תשכ"ב.

מע"כ ידידי מהר"ר דוב גאנסקי שליט"א.

הנה בדבר מחלוקת בין הדירעקטארן ומלמדים
ורוצים לסלק מלמד ממשרתו הרי הוא ענין

אגרות משה עמוד מס 133 ד (ח"י"מ א, א"י"ח ב, א"י"ע ב) פיונשטין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שבד"מ שצריך לילך לב"ד ולהיות ביחד לשמוע
הטענות שיש להם על המלמד והשובת המלמד והב"ד
יפסקו כפי הדין שיש להם לידע מהגמ' והש"ע ולכן
א"א להשיב לצד אחד ורק דברים כלליים אני יכול
להשיב.

הנה כששכרו מלמד סתם אם עושה מלאכתו
באמונה שהוא שמסביר היטב להתלמידים מה שלומד
אתם ורואה שיחזרו על למודם כפי הצורך להם ולא
יבטלו זמן¹²³⁴⁵⁶⁷ הלמודים בדברי בטלה והוא ירא שמם
שהתלמידים ילמדו ממנו להיות שומרי תורה ומצות
הוא המלמד הראוי להיות מורה ומלמד לתלמידים
וא"א לסלקו. ואף אם בעת ששכרוהו אמרו שיהיה
הרשות בידם לסלק אותו לשנה האחרת אף בלא
שום טענה יש ספק גדול אם יוכלו לסלקו משום
שהדירעקטארן והמנהלים נבררו רק לעשות כדין
התורה שהוא לש"ש וכיון שלסלק בלא טענה ודאי
אינו לש"ש אין להם זכות ע"ז ואפשר שאין תנאם
כלום. ואם שכרוהו סתם אף שהקאנטראקט נתנו רק
על זמן כשנה ושנתיים זה ודאי לא נחשב כתנאי
לסלקו כשירצו אף בלא טענה ואין יכולים לסלקו
כשליכא טענה שיזכו ע"פ דין.

אף שאין זמן קצוב בכמה שנים נחשב שהמורה
הוא טוב שאפשר לאדם להתקלקל במעשיו ומדותיו
ובפרט שתלי בוזריות חהירות ביותר שאפשר
שהתחיל להתעצל אבל כמובן שהיא ראייה גדולה
שהוא מורה טוב כשהיה שם שנה וקבעוהו לעוד
שנה וכ"ש כשהיה יותר ויצטרכו הרוצים לסלקו
לברר בראיות ברורות שאינו ראוי עתה להיות מלמד.

אם צריכין לסלק אחד מחמת שנתקטנו מספר
התלמידים אם דוקא האחרון מסתלק או שהוא שוה
לשאר מורים וצריכים להטיל גורל או אופן אחר לא
שייך לכתוב במכתב זה ואני בארתי הענין באיזה
תשובה אבל בכל גידון יש לדון ביתוד שאפשר איכא
מנהג ולכן איני כותב בזה.